

ROMI IN PREKMURJE: SPREMEMBE V ETNO-DEMOGRAFSKI STRUKTURI PO LETU 1991

Dr. Damir Josipovič

Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva 26,

SI – 1000 Ljubljana, Slovenija

e-naslov: damir.josipovic@guest.arnes.si

Izvleček

Prekmurje je ena od najbolj zanimivih etnično pluralnih slovenskih regij. Poleg prisotnosti drugih manjšin poseben pečat Prekmurju dajeta dve ustavno zaščiteni manjšini – Madžari in Romi. Namen prispevka je prikazati spremembe v etnično-demografski strukturi v Prekmurju po osamosvojitvi Slovenije, opredeliti vzroke sprememb in poiskati mesto romske skupnosti znotraj teh sprememb.

Ključne besede: Romi, Prekmurje, demogeografija, etničnost, jezik, Slovenija.

ROMANY POPULATION IN PREKMURJE: ETHNO-DEMOGRAPHICAL CHANGES AFTER 1991

Abstract

Prekmurje region is one of the most prominent ethnically diverse regions of Slovenia. Along with various other ethnic groups, Romany and Hungarian populations are the ethnic hallmarks of the region. The contribution evaluates changes in ethno-demographical structure of Prekmurje region after the independence of Slovenia with special regard to Romany population.

Key words: Roma, Romany, Prekmurje region, demography, ethnicity, language, Slovenia.

1. Uvod

Prekmurje je gotovo tista regija v Sloveniji, ki je najbolj tipično drugačna od ostalih zlasti osrednjeslovenskih regij. Ne le, da je politično-geografski razvoj v preteklosti ta del današnje Slovenije večinoma izločal iz krovnih politično-teritorialnih enot, tudi sama struktura prebivalstva je v marsičem popolnoma drugačna. Uvodoma se bom zadržal na nekaj ključnih socialno- in politično-geografskih ter demogeografskih elementih Prekmurja, ki ga delajo tako posebnega v prej omenjenem smislu.

Če se ozremo zgolj po minulem stoletju, lahko opazimo, da je območje današnjega slovenskega dela Prekmurja skozi 20. stoletje zamenjalo ne več in ne manj kot devet gospodstev:

- obdobje do 1918 – Ogrski del Habsburške monarhije
- 1918 – Madžarska republika
- 1919 – Madžarska sovjetska republika, Murska republika
- 1920 – Kraljevina SHS
- 1929 – Kraljevina Jugoslavija

- 1941 – Madžarska republika
- 1945 – Socialistična Jugoslavija
- 1991 – Slovenija

Med temi devetimi gospostvi je na večini današnjega teritorialno slovenskega dela Prekmurja eksistiralo tudi efemerno domače gospostvo. Gospostvo v tem primeru nastopa nekolikanj pod navednicami, saj je voditelj Murske republike Vilmoš Tkalec pravzaprav prisegal na boljševizem in tudi razglasil boljševistično republiko. Devet dni proglašene neodvisnosti boljševiške Murske republike konec maja in začetek junija 1919 (Pergar Konestabo 1997; Polanič in Celec 2007) pravzaprav predstavlja prvi novoveški poskus proglasitve državnosti na nekem delu današnjega slovenskega ozemlja ali bližnjih sosednjih ozemelj.

Pester geopolitični razvoj Prekmurja, obmejna lega, periferen položaj v odnosu do državnega centra ipd. so imeli za posledico specifičen družbeno-geografski razvoj, ki se še danes odraža v specifičnem jeziku z večstoletnim pisanim standardom, lastnim (Küzmičevim) prevodom Biblije, v posebni posestni strukturi in nenazadnje v posebno pestri verski in etnični strukturi.

Preden se ustavimo ob vprašanju etnične strukture Prekmurja, ni odveč poudariti silno pestrost veroizpovedi na tem območju, nenazadnje tudi zato, ker veroizpoved včasih definira tudi etničnost. Skozi Prekmurje potujoči človek bi se morda lahko čutil pestrosti arhitekturnih oblik verskih hramov, če bi mislil, da gre za eno veroizpoved celotnega območja. Tako pa še danes lahko govorimo o mnogoterih Prekmurjih: o katoliškem, evangeličanskem, reformatorskem, binkoštnem, adventističnem, judovskem Prekmurju in še nekaterih. Vsa navedena so v pokrajini, vključno z njenimi ljudmi pustile neizbrisen pečat. Čeprav so nekatere od teh skupnosti danes številčno majhne (npr. judovska ima vsega nekaj deset članov), imajo sledovi njihovega delovanja še vedno konstitutivno pokrajinotvorno težo.

Tudi etnična struktura Prekmurja je pestra najmanj tako kot paleta veroizpovedi, če sekularnih svetovnonazorskih oblik niti ne omenjam. Tako lahko tudi v etničnem smislu govorimo o mnogoterih Prekmurjih: o slovenskem, madžarskem (madjarskem), nemškem, hrvaškem, judovskem in seveda o romskem Prekmurju. Posebno Romi so bili ob Judih tisti posamezniki (in skupnosti), ki so bili najintenzivneje spregledovani, zamolčani, diskriminirani. Prekmurje je še danes pogosto reducirano na slovensko in madžarsko etnično skupnost. Drugih in drugačnih etničnosti kot da niti ni.

Vrsta etničnih študij govori o Slovencih, pa o Madžarih itd., o Romih pa šele v zadnjih petih desetletjih od razvpite študije o izolatih Romov (glej Škerlj idr. 1962). Na tem mestu ne bi detajlno zahajal v kvaliteto študij o etničnosti Prekmurja, zlasti pa ne v takozvane romološke študije na območju Prekmurja. Smotno pa je povedati, da je vendarle najkvalitetnejše 'slovensko' delo, ki se osredotoča na Rome tudi v Prekmurju s teoretskega vidika gotovo delo antropologinje Alenke Janko Spreizer (2002) »Vedel sem, da sem Cigan – rodil sem se kot Rom«, s pomenljivim podnaslovom »Znanstveni razizem v raziskovanju Romov«. Med nekaterimi seminalnimi deli začetnikov romologije po slovensko, kot so denimo Pavla Štrukelj (npr. 1980), Vanek Šiftar (npr. 1970), Mladen Tancer (npr. 1994) idr., geografov pravzaprav ni. Obrobno vlogo je odigral spočetka le Bela Sever, ki je sodeloval v multidisciplinarni mega skupini slovenskih znanstvenikov začetka 1960. let. Kljub temu, da so v razvitejših državah že v tistem času v humanistično-družboslovni znanosti presegli različne primordiale, »blutundbodenovske« in evgenično-biologistične poglede na Rome, se je ravno ta koncept v Sloveniji s to študijo okrepil in večinoma vzdržal vse do danes (prim. Janko Spreizer 2002, 206). Taktirko preučevanj romskih ali domnevno romskih skupin

prebivalstva so v Sloveniji nosili etnografi, etnologi, fizični antropologi, medicinci in sociologi. Geografi, kot rečeno, nastopajo sporadično. Navidezno dejstvo, da se geografi v Sloveniji z romološkimi raziskavami po drugi svetovni vojni niso 'zlahka' ukvarjali, pa ne kaže na odsotnost komplicitnih pogledov v geografski srenji, pač pa prej osredotočenost, ali posvečenost drugim tematikam. Povečano zanimanje za te tematike med geografi je moč zaznati nekako od konca 1990. let zlasti v mlajši generaciji preko diplomskih del (npr. Okoren 1997; Piskar 2000). Med poklicnimi geografi-raziskovalci pa led prebije študija o Romih v občini Turnišče, za katero besedilo prispevava skupaj s kolegom Petrom Repoluskom tik pred iztekom 20. stoletja (2000). Kljub vsemu se je relativno malo geografov lotevalo študij o Romih. Poleg omenjenih lahko izpostavimo Jerneja Zupančiča, ki se je proslavil z znamenito tezo o »prelokaciji« Romov (prim. Zupančič 2006). Zupančičev angažma je bil precej povezan s sodelovanjem v posebni skupini tedanjega okoljsko-prostorskega ministra Janeza Podobnika, saj je sodeloval v pripravi 'operativnih' predlogov za ureditev romskih naselij (prim. Šumi in Josipovič 2008). Posledično se je tak angažma iztekel v Zupančičevi ideji o romskih naseljih kot o posebnem segmentu naselbinskega sistema v Sloveniji, čemur je ugovarjal zlasti geograf Ivanc (2008). Če se vrnemo k Romom v Prekmurju, lahko ugotovimo, da pravzaprav edino tovrstno integralno demogeografsko delo prispevava s kolegom Repoluskom (Josipovič in Repolusk 2003).

Iz povedanega izhajajoč motiv za preučitev etnične strukture Prekmurja sloni prav na ugotovitvi, da se je študije o Romih naslavljal neadekvatno. Enak problem lahko zasledimo pri ocenjevanju sprememb v etnični strukturi v Sloveniji po osamosvojitvi (npr. Josipovič 2007). V prispevku se zato osredotočamo zlasti na recentne spremembe etnične strukture v Prekmurju od osamosvojitve dalje. Ključni podatkovni vir predstavljata popisa prebivalstva 1991 in 2002. V smislu presoje etničnih faktografij je popis prebivalstva kot specifično metodološko orodje še vedno najpomembnejši in eminenten vir podatkov. Nič pa ne kaže, da bo v prihodnje popis slonel na istih premisah (Josipovič 2008). V primeru presoje etničnih struktur in sprememb to pomeni, da klasične izpraševalne metode prihodnji popis najverjetneje ne bo implementiral (ibid.).

2. Analiza podatkov o etnični pripadnosti

Prekmurje je eminentna multietnična regija. Prevladujejo sicer prebivalci, ki se samoopredeljujejo kot Slovenci, vendar je po popisu iz leta 2002 več kot osem tisoč prebivalcev Prekmurja izjavilo drugo etničnost. Med njimi prevladujejo Madžari, sledijo pa Romi in Hrvati (preglednica 1 in 2). Vseh ostalih je znatno manj (ibid.). Popis prebivalstva iz leta 1991 je bil zadnji jugoslovanski popis. Pod vtisom osamosvojitvenih teženj Slovenije se je v tistem času prebivalstvo bistveno močnejše identificiralo s slovenstvom, kot v popisu iz leta 2002 (prim. Josipovič 2006, 187). Nasprotno je pri zadnjem popisu prebivalstva prevladovala politizacija zlasti verskega, pa tudi etničnega samoopredelitvenega 'vprašanja' (prim. Damjanić 2003).

Leta 1991 je Prekmurje zgolj po popisnih podatkih kazalo precej drugačno sliko, kot leta 2002 (preglednica 1 in 4). Seveda pa se ne gre prenašati pri tezi, da se je etnična struktura tudi v realnosti spremenila. Nasprotno: niti naravno niti mehansko gibanje prebivalstva v Prekmurju nista diferencialno vplivala bistveno drugače na posamezne skupine prebivalstva. Temu gre dodati še prebivalstveni momentum, ki je majhne razlike še dodatno nevtraliziral.

Preglednica 1: Izbrane etnične samoopredelitve 1991, Prekmurje.

	Preb. 1991	Hrvati	Slovenci	Madžari	Romi	Skupaj neopre.	Skupaj opred.
Lendava	26.143	867	17.917	6.315	118	671	25.472
Murska Sobota	63.744	644	59.629	1.322	569	1.100	62.644
Prekmurje	89.887	1.511	77.546	7.637	687	1.771	88.116
Slovenija	1.965.986	54.212	1.727.018	8.503	2.293	80.117	1.885.869

Vir: Popis 1991, Statistični urad RS..

Preglednica 2: Izbrane etnične samoopredelitve 1991, Prekmurje, v odstotkih.

	Preb. 1991	Hrvati	Slovenci	Madžari	Romi	Skupaj neopred.	Skupaj opred.
Lendava	26.143	3,32	68,53	24,16	0,45	2,57	97,43
Murska Sobota	63.744	1,01	93,54	2,07	0,89	1,73	98,27
Prekmurje	89.887	1,68	86,27	8,50	0,76	1,97	98,03
Slovenija	1.965.986	2,76	87,84	0,43	0,12	4,08	95,92

Vir: Popis 1991, Statistični urad RS.

Preglednica 3: Izbrane etnične samoopredelitve 1991, Prekmurje, v odstotkih od etnično samoopredeljenih.

	Opred. 1991	Hrvati	Slovenci	Madžari	Romi
Lendava	25.472	3,40	70,34	24,79	0,46
Murska Sobota	62.644	1,03	95,19	2,11	0,91
Prekmurje	88.116	1,71	88,00	8,67	0,78
Slovenija	1.885.869	2,87	91,58	0,45	0,12

Vir: Popis 1991, Statistični urad RS.

Preglednica 4: Izbrane etnične samoopredelitve 2002, Prekmurje, v odstotkih od etnično samoopredeljenih.

	Preb. 2002	Slovenci (% od vseh)	Slovenci (skupaj)	Slovenci (% od opred.)	Drugi (od opred.)	Neop. (%)	Opred. (skupaj)	Drugi (skupaj)	Neopre. (skupaj)
Lendava	22.041	68,52	15.102	73,39	26,61	6,63	20.579	5.477	1.462
Murska Sobota	58.699	90,88	53.343	95,79	4,21	5,13	55.686	2.343	3.013
Prekmurje	82.359	84,98	69.990	89,94	10,06	5,51	77.818	7.828	4.541
Slovenija	1.964.036	83,06	1.631.363	92,32	7,68	10,03	1.766.982	135.619	197.054

Vir: Popis 2002, Statistični urad RS.

Popisni podatki za leto 2002 so bili podvrženi drugačnim metodološkim ter pravnim načelom in predpisom. Varovanje podatkov o takoimenovanih občutljivih vsebinah je povzročilo, da primerljive analize na ravni objavljenih statističnih popisnih podatkov niso mogoče. Zato si pomagamo s parcialnimi analizami in sekundarnimi podatkovnimi viri (prim. Josipovič 2007). Preglednica 4 kaže, da kljub izpričani etnični pluralnosti na območju upravne enote Murske Sobotne zaznavamo trend porasta slovenskega opredeljevanja med opredeljenimi v popisu. Obenem tudi delež neopredeljenih ni visok v primerjavi z državnim povprečjem (preglednica 4). Bistvena ugotovitev za celotno Prekmurje je, da se je prebivalstvo na 'klasičnih' etnično

madžarskih območjih začelo 'spogledovati' s slovenstvom in opuščati tradicionalno madžarstvo. To ni presenetljivo, saj se je tudi madžarizacija določenih naselij zgodila relativno pozno, mestoma šele v 19. stoletju ali kasneje (prim. Berden 1995; Kocsis 2005).

Na drugi strani so Romi kot popisna kategorija iz leta 1991 prisotni le na prekmurski strani Pomurske regije in tako razmerje se ohrani tudi pri popisu 2002. Zato nam podatki za Pomursko statistično regijo kažejo pravzaprav Rome v Prekmurju. Podrobnejše analize statističnih podatkov kažejo, da živi največji del slovenskih Romov prav v Prekmurju, in sicer nad 40 odstotkov (Josipovič in Repolusk 2003). Romi v Prekmurju niso enovita populacija. Ločimo lahko vsaj pet večjih skupin (ibid.):

- Sinti (zahodno Goričko);
- Madžarizirani Romi (Dobrovnik, Hodoš);
- Vlaški Romi (Lendavsko Dolinsko);
- Karpatski Romi (Goričko, Ravensko);
- Turški Romi (Markovsko Dolinsko).

Po zadnjem statističnem popisu iz leta 2002 se je za Rome samoopredelilo 3.246 ljudi, kar predstavlja, za razliko od večine drugih popisnih kategorij, razmeroma visok porast (preglednica 5). Statistični popisi kljub temu podcenjujejo realistično število Romov. Odstopanja v cenitvah različnih administrativnih virov so posledica neopredeljevanja prebivalstva za romsko etničnost, za kar pa je več vzrokov. Izpostavimo lahko naslednje:

- nekateri Romi se ne želijo (več) popisno enačiti z »romstvom«;
- zaradi asimilacije v »neromskem« okolju postajajo 'civili';
- zaradi potencialnih težav pri nadaljnjem zaposlovanju ali šolanju se konotaciji z romstvom izogibajo;
- negativni in odbijajoč odnos večinskega prebivalstva do Romov;
- popis 2002 je tudi omogočil, da se popisana oseba narodnostno ne opredeli;
- mnogi Romi so se v preteklosti zaradi nizke stopnje emancipacije opredeljevali za 'slovenstvo'.

Preglednica 5: Kvantitativna relacija med etnično in jezikovno samo-opredelitvijo po občinah in upravnih enotah, Prekmurje.

Občina/upravna enota/skupaj	Etničnost	Materni jezik	Faktor
Murska Sobota	439	455	1,04
Puconci	137	104	0,76
Lendava	86	96	1,12
Tišina	86	84	0,98
Črenšovci	63	129	2,05
Cankova	56	68	1,21
Rogašovci	51	163	3,20
Turnišče	29	34	1,17
Beltinci	23	73	3,17
Kuzma	10	3	0,30
Druge občine Prekmurja	9	6	0,67
UE Lendava	181	261	1,44
UE Murska Sobota	808	954	1,18
PREKMURJE	989	1215	1,23
SLOVENIJA	3246	3834	1,18

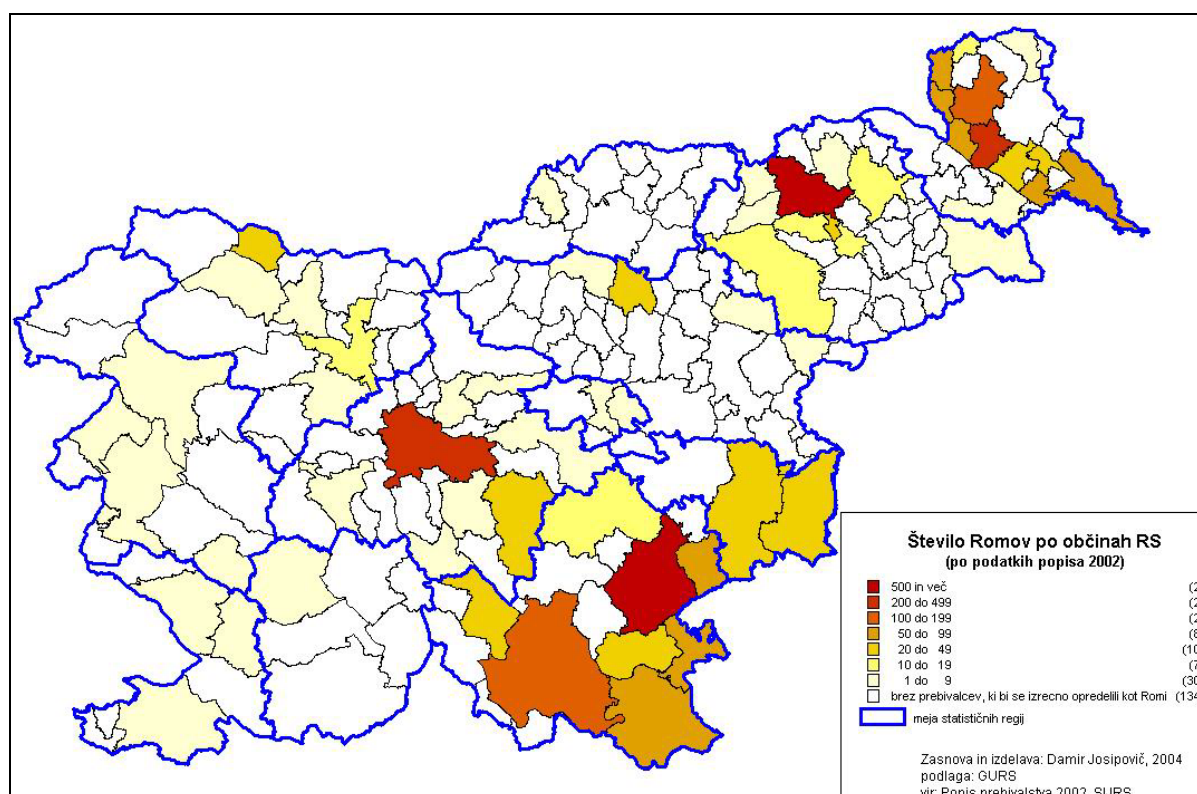
Vir: Popis 2002, Statistični urad RS.

Iz teh navedb prebivalstva s terena lahko ugotovimo, da gre pravzaprav za dvojen ali dihotomen in vzporeden proces zanikanja in potrditve: ta se kaže po eni strani kot beg prebivalstva iz romstva, po drugi strani pa kot romska etnična emancipacija. Slednja največkrat trči ob šibkejših družbenih slojih iz vrst domnevno romske populacije ali populacije romskih naselij.

Preglednica 5 v nadaljevanju dokaže gornje trditve: od popisa do popisa lahko opazujemo sistematično večji porast opredelitev za romski materni jezik kot za romsko etničnost, kar kaže na sekvenco emancipatornega prehoda diskriminirane skupnosti od priznanja jezika do priznanja namišljenega etnosa, če naj parafraziram Benedicta Andersona (1995). Celo več, stopnja tovrstne emancipacije ni homogena znotraj enovite regije. To so vsekakor novi raziskovalni izzivi novim raziskovalnim močem.

3. Prostorska analiza – rezultati

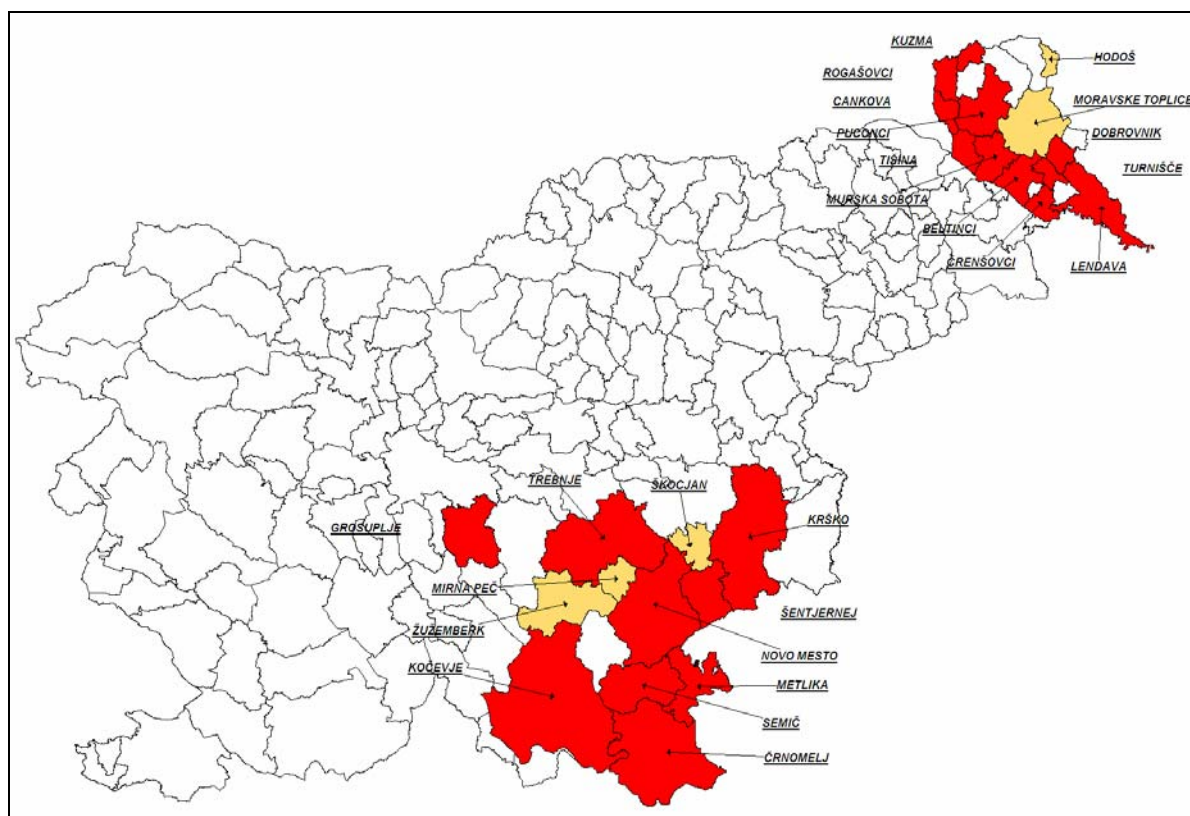
V Sloveniji Romi po številu predstavljajo podobno majhno etnično skupnost, kot sta italijanska in madžarska manjšina. Vendar se po večini demografskih značilnostih od obeh manjšin močno razlikujejo. Romi so namreč prostorsko razpršena skupnost, ki so v teku zadnjih desetletij zaradi načrtne ustalitve in drugih, z modernizacijo povezanih razlogov, izoblikovali več t. i. »romskih naselij«, v kateri živi večji del te skupnosti.

Slika 1: Število Romov po občinah RS. (Vir: popis 2002, Statistični urad RS)

Navzlic predstavljenim podatkom pa Zakon o lokalni samoupravi določa le dvajset občin, kjer imajo Romi v občinskem svetu najmanj enega predstavnika. Ob tem takoj pripomnimo, da je ta »najmanj« via facti še vedno tudi »edini« romski predstavnik. Navedeni nista denimo občini Moravske Toplice in Hodoš s sicer znatnim delom romske populacije. To naj bi

pomenilo, da se je v teh dveh občinah narodnostno opredelilo za Rome manj kot 10 oseb. Slednje ne drži v primeru občine Dobrovnik, ki po zakonu mora imeti romskega svetnika. Na Dolenjskem je situacija na nek način inverzna. Za občino Grosuplje je navedeno 142 Romov (vir: podatki občin leta 2004 za Urad RS za narodnosti). Občina Grosuplje še vedno ni izpolnila zakonskih obveznosti in ni izvedla lokalnih volitev za romskega svetnika ne glede na politično in svetovno-nazorsko usmeritev župana in svetnikov te občine. Zakon na Dolenjskem ne imenuje naslednje občine s številnim romskim prebivalstvom: Škocjan, Mirna peč in Žužemberk (slika 2). Še posebej izstopa občina Škocjan, kjer občinarji navajajo, da v njihovi občini stalno prebiva 170 Romov, ki jim pravijo »občani« (prim. Josipovič in Šumi 2008). Pri tej občini lahko zasledimo tudi izrazito odklonilen odnos prebivalstva v takoimenovanih romskih naseljih do opredeljevanja za Rome na popisih.

Slika 2: Občine (rdeče) z zakonsko predpisanim vsaj enim romskim svetnikom in občine (oranžno) z znatnim deležem romskega prebivalstva. (Vir: Josipovič in Repolusk 2003)

Velika odstopanja med popisnimi podatki in podatki občin kažejo tudi na razisem uradnih organov, saj je Urad RS za narodnosti leta 2004 kot merodajne objavil podatke občin, torej podatke »eksterne evalvacije«, ne pa ustavno zajamčene pravice do osebne samoopredelitve etničnega ali narodnostnega občutenja prebivalca, kar zagotavlja Ustava RS in posledično popis prebivalstva.

Kljub temu, da se je v zadnjem popisu prebivalstva iz leta 2002 manj kot polovica romskega prebivalstva opredelila za Rome, njihovo število glede na prejšnje popise vendarle narašča. Preglednici 6 in 7 kažeta nihanja v številu prebivalstva, ki so se v popisih prebivalstva samoopredelili kot Romi.

Preglednica 6: Število Romov v Sloveniji po popisih prebivalstva.

Leto	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Število Romov	1.663	158	951	1.393	2.259	3.246

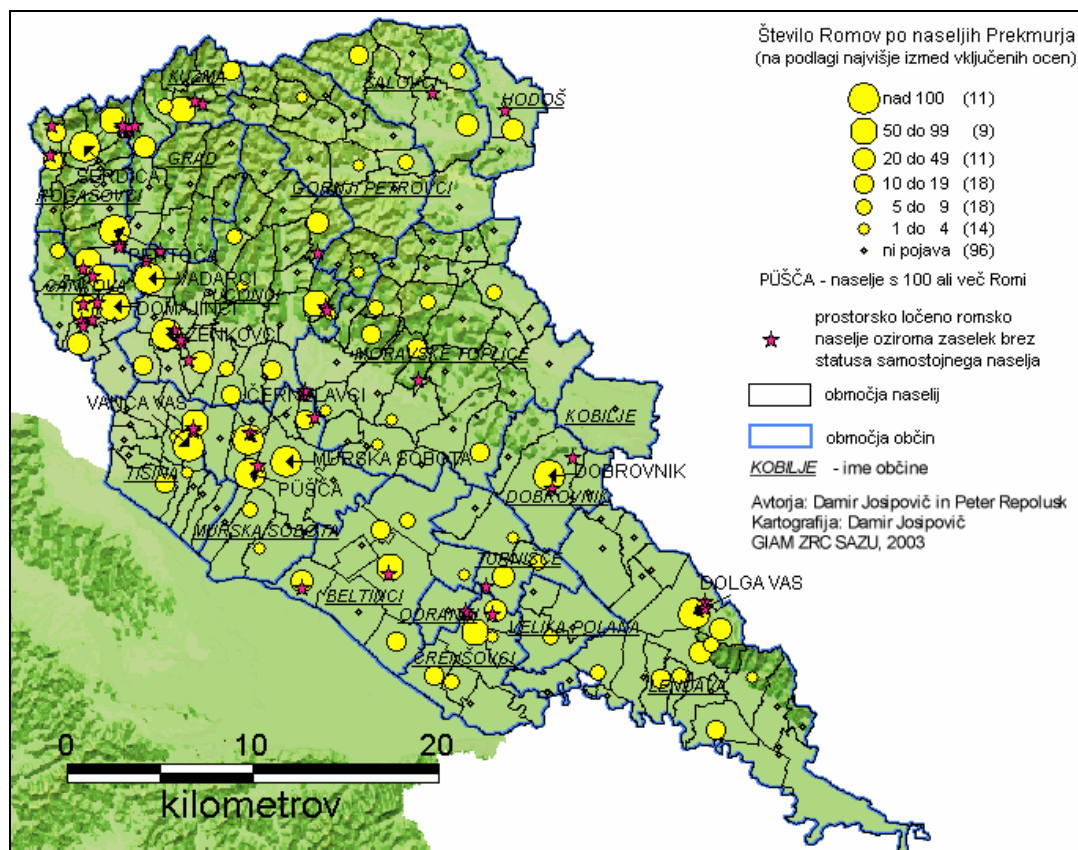
Vir: Statistični letopis RS 2007, Statistični urad RS.

Preglednica 7 : Število prebivalcev z romskim maternim jezikom.

Materni jezik	1991	2002
Romski	2.752	3.834

Vir: Popis 2002, Statistični urad RS.

Porast števila oseb, ki so kot materni jezik navedli romski jezik, je še nekoliko večji, kot kaže število etnično opredeljenih kot Romi, in sicer za 18 % (preglednica 7). Razlog za to odstopanje je v dejstvu, da odgovora na vprašanje maternega jezika ni moč zavrniti, kot denimo vprašanji o narodni/etnični ali verski pripadnosti (Josipovič 2007). Podrobna prostorska razmestitev Romov po podatkih njihovih 'domačih' občin je prikazana na preglednici 8. Temu lahko zoperstavimo podatke kompleksne analize števila prebivalcev v romskih naseljih Prekmurja (Josipovič in Repolusk 2003). Po teh podatkih je v romskih naseljih Prekmurja skupno 3.740 prebivalcev, med katerimi večinsko prevladujejo Romi (slika 3).

Slika 3: Število Romov po naseljih v Prekmurju. (Vir: Josipovič in Repolusk 2003)

Preglednica 8: Število romskih naselij in število Romov po podatkih občin v Prekmurju.

Občina	Število romskih naselij v občini	Število Romov v občini
Murska Sobota	4	1.100
Rogašovci	6	474
Puconci	5	473
Tišina	2	365
Cankova	4	218
Lendava	4	177
Črenšovci	2	141
Beltinci	2	103
Kuzma	3	94
Dobrovnik	1	50
Turnišče	1	42
SKUPAJ	34	3.237

Vir: Urad RS za narodnosti, 2004.

Prostorsko in statistično so podatki o številu romskih zaselkov ali naselij močno diskutabilni. Pogosto se enotno naselje s prevladujočim romskim prebivalstvom statistično deli med dve ali več naselij. S tem v zvezi je zanimiv primer Ojtine – romskega naselja, ki je razdeljeno med statistično samostojni naselji Vanča vas in Borejci (slika 4). Urad za narodnosti navaja v tem naselju Vanča vas-Borejci 365 prebivalcev, od tega števila jih 74 prebivalcev spada k Borejcem oziroma približno petina hiš, ostali pa so del naselja Vanča vas. Terenska raziskava je na podlagi navedb lokalnih prebivalcev pokazala, da je v naselju 80 hiš in približno 350 prebivalcev. Čeprav je naselje razdeljeno med dve naselji, ki ju ločuje glavna cesta, deluje naselje kot strnjena funkcionalna poselitev. Statistična uvrstitev med dve naselji oziroma med dve katastrski občini pa status de facto naselja izničuje.

Slika 4: Sklenjeno naselje Ojtina z vrisano statistično delitvijo med Vančo vasjo in Borejci. (Vir: Josipovič 2003)

Romi na tej lokaciji živijo tako dolgo, da kolektivni spomin ne pomni časa prvih preselitev na to območje. Romski jezik je manj prisoten, govorijo ga pretežno starejši od 20 let, otroci in mladostniki pa v komunikaciji z ostalimi prebivalci romskega naselja uporabljajo prekmurščino. Večina prebivalcev v naselju je Romov. Še pred desetimi leti se jih je veliko opredelilo kot »Cigan«, danes pa med Romi prevladuje taka opredelitev, tj. »Rom«. V naselju je veliko priseljencev, ki se večinoma priselijo zaradi porok ali zaradi eskapizma. V glavnem

gre za primere žensk, ki se prisojijo v naselje in izhajajo iz okoliških romskih naselij (večinoma iz Püšče in zahodnega dela Goriškega), pa tudi iz tujine iz okoliških držav (Avstrija, Madžarska, Hrvaška), ali pa gre za primere moških, ki jim ustreza altruističen pristop in lokalno splošno prisotna solidarnost. Razen v primeru sorodstvenih vezi, ki so maloštevilne, prebivalci naselja skorajda nimajo stikov s prebivalci romskih naselij v vzhodnem Prekmurju (na Dolinskem).

4. Zaključek

Zakonodaja Republike Slovenije Romom zagotavlja ne le enakopravnost z ostalimi državljani, pač pa jim daje tudi nekatere posebne pravice v smislu takoimenovane pozitivne diskriminacije. Dejansko pa analiza kaže, da so Romi iz obče slovenske družbe izobčena skupnost, katere osrednje prepoznane določnice so šibka izobrazbena raven, nizka stopnja zaposlenosti in slabe bivalne razmere. S tem so sicer družbeno bolj prepoznani, a hkrati še bolj potiskani na margino slovenske družbe.

Podrobnejša demogeografska analiza kaže, da Romi v Prekmurju naseljujejo znaten del površja, kljub temu pa gre za takoimenovano skrito poselitev, ko se je z različnimi manevri lokalnih in višje pozicioniranih oblasti Rome oz. naselja z romskim prebivalstvom poizkušalo prostorsko osamiti, jih nekako ograditi, zamejiti, posebej pa postaviti tja, kjer ne bi bili 'nikomur' v napoto. Po ocenah števila prebivalcev v romskih naseljih, ocenah števila Romov glede na različne podatkovne vire, lahko zaključimo, da so Romi konstitutivni pokrajnotvorni element Prekmurja, ki v skupnem prebivalstvu participirajo z okrog pet odstotki. Romska populacija kaže uradnim virom navzlic relativno številčno populacijo, ki se reproducira ne le iz 'lastnih vrst', pač pa zelo intenzivno v interakciji z 'zunanjim' svetom. Pri tem gre zlasti za neromsko prebivalstvo, ki se vključuje v populacijski sistem romskih naselij iz različnih vzrokov. V tem smislu izstopajo zlasti eskapizem, beg iz kapitalsko-kompetitivnega okolja, splošno družbeno izobčenje v neromskem okolju, poleg teh pa še številni drugi, parcialni vzroki. Romsko prebivalstvo in romska naselja niso monolit, ki bi se šele v zadnjem obdobju pričel zavedati samega sebe, ali odpirati navzven. Nasprotno, lahko tvegam tezo, da gre že dolga stoletja za paralelni svet, za margino enega in istega naselbinskega sistema, ki poizkuša tudi preko lastne latovščine zavarovati svoje golo preživetje. V ta svet se rekrutira veliko število ljudi, ki jih vsakokratni sistem vzgoji v 'dežurne' družbene marginalce. Enako je v recentni zgodovini post-tranzijski tsunami odplaknil mnogo ljudi tja, kjer so sploh lahko preživeli. Popolnoma spregledana je namreč migracijska dinamika v romskih naseljih, katere novi študiji lahko razkrijejo navedene trditve.

Koncept zaščite regionalno-specifične kulturne in zgodovinske dediščine nacionalnega pomena (detajliran v: Josipovič in Šumi 2008), ki jo predstavljajo romska naselja v Prekmurju in Sloveniji, zato predstavlja tisti imperativ, ki ga Slovenija kot zrela država mora zasledovati. Na ta način bo ohranjen specifičen poselitveni prostor marginalizirane populacije, katere lasten prevladujoč etnični predznak izvira ravno iz tega tradicionalnega, v nedogled ponavljajočega se para-legalnega statusa. Družbeni položaj romske skupnosti v nekdanji socialistični skupnosti je bil v tem smislu lažji, ker je doktrina splošne zaposlenosti nalagala družbenim gospodarskim subjektom 'kooperativnost'. Ta je z gospodarsko tranzicijo splahnela, družbena marginalizacija Romov se je poudarila, s tem pa se je navidezno okrepilo etnično 'samozavedanje'. Vse to velja tudi za Rome v Prekmurju.

Viri in literatura

- Anderson, B. 1995: *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism* (revised ed.). Verso, New York, str. 224.
- Berden, P. 1995: *Kobilje nekdanj in danes*. Ljubljana, str. 76.
- Damjanić, D. 2003: *Politizacija vprašanja o veroizpovedi pri popisu prebivalstva*. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 83.
- Ivanc, R. 2008: *Bivanjski pogoji Romov v Sloveniji*. Diplomsko delo. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana, str. 102.
- Josipovič, D. in Repolusk, P. 2000: *Problematika Romov v občini Turnišče*. Zupančič, Jernej (nosilec projekta). Inštitut za geografijo, Ljubljana, str. 46..
- Josipovič, D. in Repolusk, P. 2003: *Demografske značilnosti Romov v Prekmurju*. *Acta Geographica Slovenica*, 43, 1, str. 127–149.
- Josipovič, D. 2006: *Učinki priseljevanja v Slovenijo po II. svetovni vojni*. Založba ZRC, Ljubljana, str. 348.
- Josipovič, D. 2007: *Spremembe etnične strukture prebivalstva v Sloveniji po letu 1991*. *Razprave in gradivo* 53/54. INV, Ljubljana, str. 98–115.
- Josipovič, D. in Šumi, I. 2008: *Avtohtonost in Romi*. *Dve domovini* 28. Založba ZRC, Ljubljana, str. 93–110.
- Kocsis, K. 2005: *A muravidék mai területének etnikai térképe*. Budapest.
- Janko, S., A. 2002: *Vedel sem, da sem Cigan – rodil sem se kot Rom : Znanstveni razizem v raziskovanju Romov*. ISH, Ljubljana, str. 369.
- Okoren, H. 1997: *Romi v Sloveniji*. Diplomsko delo. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana, str. 102.
- Pergar, K., E. 1997: *Murska republika*. Seminarska naloga. Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana, str. 37.
- Piskar, Š. 2000: *Teritorializacija in integracija Romov v Sloveniji: na primeru Mestnih občin Murska Sobota in Novo mesto*. Diplomsko delo. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana, str. 130.
- Polanič, I. in Celec, S. 2007: *Murska republika*. Medmrežje. www.murskarepublika.com. (17. 10. 2008)
- Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, 2002. Statistični urad RS.
- Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, 1991. Statistični urad RS.
- Poročilo o položaju Romov v Republiki Sloveniji, 2004. Urad RS za narodnosti, Ljubljana.
- Sever, B. 1962: *Opis štirih prekmurskih naselij: Püšča, Črnelavci, Vanča ves, Borejci*. V: Škerlj idr.
- Statistični letopis RS 2007, Statistični urad RS.
- Šiftar, V. 1970: *Cigani: minulosť v sedanjosti*. Pomurska založba, Murska Sobota, str. 232.
- Škerlj, B. idr. 1962: *Izolati Ciganov in kalvinistov v Prekmurju* (tipkopis projekta).
- Štrukelj, P. 1980: *Romi na Slovenskem*. Cankarjeva založba, Ljubljana, str. 323.
- Tancer, M. 1994: *Vzgoja in izobraževanje Romov na Slovenskem*. Založba Obzorja, Maribor, str. 196.
- Zupančič, J. 2006: *Poti k reševanju prostorske problematike romskih naselij*. *Rast* 6, str. 616–627.

ROMANY POPULATION IN PREKMURJE: ETHNO-DEMOGRAPHICAL CHANGES AFTER 1991

Summary

Prekmurje region is one of the most prominent ethnically diverse regions of Slovenia. Along with various other ethnic groups, Romany and Hungarian populations are the ethnic hallmarks of the region. The contribution evaluates changes in ethno-demographical structure of Prekmurje region after the independence of Slovenia with special regard to Romany population.

Slovenian constitution grants special rights to Romany ethnic community in Slovenia. Compared to other two constitutionally protected ethnic communities, the Romany population lacks the status of so-called autochthony. This heavily disputed status or attribute raises many questions, among others especially the right and the need for autochthonous community to define their members. Such a peculiar legal situation led the author to the idea already developed and refined in Josipovič and Šumi (e.g. 2008). This idea aims at special status of Romany settlements in Slovenia as a common cultural heritage under the supervision of current inhabitants of such legally recognized settlement areas.

The analyses show that Romany population is a kind of societal renegade designated for low average education level, low employment level, and unfavourable living conditions. Due to aforementioned reasons, Romany population is largely admitted as marginal societal community. Scrutinized demo-geographical analysis reveals that Roma inhabit considerable portion of Prekmurje region. However, we are dealing here with so-called hidden settlement as a remnant of various political manoeuvres to keep this population 'away of sight', divided, hidden etc. Romany population is constitutive ethnic group of the region, and represent about 5-percent of region's population. Nevertheless, the inhabitants of Romany settlements are by far heterogeneous population in an ethnic sense. These settlements represent a kind of parallel world, and one may find clear signs of escapism since many outsiders or 'civils' find their asylum there.

A concept of protection of specific regional cultural and historical heritage (more on this in: Josipovič in Šumi 2008) provides a thorough protection of these special settlements within a unique settlement system. Thus, there is a possibility of preservation of specific settlement area regardless of pertinent population.